

Aan dat souverain bestel kwam, wat Nederland in engere zin betrof, op 14 mei '40 een voorlopig einde: de bezetter nam de hoogste feitelijke machtsuitoefening over. Nadien lag het in zijn *macht*, te doen wat hij wilde. Dat was evenwel niet zijn *recht*. Wij herhalen: het Landoorlogreglement had aan zijn machtsuitoefening bepaalde grenzen gesteld: hij diende, aldus artikel 43, de bestaande wetten te eerbiedigen ‘behoudens volstreckte verhindering’ en de grond van die ‘volstreckte verhindering’ kon uitsluitend gelegen zijn in ‘het herstel of de verzekering van de openbare orde en het openbare leven.’ Welnu – als de bezetter nu toch die grenzen overschreed, was er dan een Nederlandse instantie die de uitspraak kon doen: ‘Gij, bezetter, gaat verder dan waartoe gij volkenrechtelijk bevoegd zijt, uw bepalingen hebben *dus* geen rechtsgeldigheid en geen enkele Nederlandse burger is gehouden, zich conform die bepalingen te gedragen?’ Voor een dergelijke uitspraak kwam slechts één instantie in aanmerking: de Hoge Raad. Duidelijk was evenwel (en alle betrokkenen waren zich dat bewust) dat de bezetter zich nimmer bij zulk een uitspraak zou neerleggen: hij zou de leden van de Hoge Raad die zich daartoe verstoutten (en die dus een belangrijke impuls zouden geven in de richting van burgerlijke ongehoorzaamheid) om te beginnen onmiddellijk afzetten en met of zonder Hoge Raad (hij kon eventueel de Raad met eigen creaturen volstoppen) zou hij zijn bewind voortzetten. In beide gevallen zou rechtsonzekerheid ontstaan. Immers, het college dat in hoogste instantie in strafrechtelijke en civiele gedingen en in gedingen op het gebied van de belastingen een bindende uitspraak deed, zou dan òf komen te vervallen òf een samenstelling krijgen die het in de ogen van rechterlijke macht en burgerij van alle gezag zou beroven. Maatschappelijke verwarring zou daar uit voortvloeien – een verwarring die de bezetter alleen door het uitoefenen van zijn macht en niets dan zijn macht, zijn ‘naakte macht’, zou kunnen be-teugelen. Anderzijds: als de Hoge Raad zich op het standpunt stelde dat hij de verordeningen van de bezetter als gegeven had te aanvaarden, zonder deze aan het bezettingsrecht te toetsen, betekende dat dan niet dat het juridische geweten van de natie zich tot een permanent zwijgen veroordeelde? Allen die bij uitstek van de Hoge Raad verwachtten dat hij voor de humane beginselen van het geschreven en ongeschreven recht zou durven opkomen, zouden zich in de steek gelaten voelen.

Een theoretische beschouwing? Allerm minst. Alles wat wij hier weergaven, werd reeds in de eerste fase van de bezetting aan Nederlandse kant overwogen.

Allereerst al kwam de Hoge Raad voor de vraag te staan of hij kon aanvaarden dat voortaan niet langer recht gesproken zou worden ‘in naam der koningin’. Hield dat niet in dat de rechterlijke macht de eigen wettige over-